

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасні тенденції глобалізації та інформатизації світу зумовлені зростанням інтелектуального й творчого потенціалу суспільства. Це потребує перелаштування освітньої сфери на мобільнішу, гнучкішу, здатну витримати виклики часу. Для сьогоденного вчителя «замало» дати учням знання, розвинути вміння й виробити навички. Не менш важливо переконати школярів у їх життєвій значущості, сформувати здатність працювати у нових, нестандартних умовах, використовуючи набутий досвід, розвинути пізнавальну активність, розумові здібності, самостійність, креативність мислення, ініціативність і творчий підхід.

Нове освітнє середовище передбачає й новий зміст освіти, нові технології навчання, розвиток інтелектуальних здібностей дітей, щоб сформувати у кожного школяра культуру творчого мислення. Саме школа першою підтримує, захищає учня, озброює механізмами, технологіями розробки життєвих стратегій, спрямованих на формування гармонійної компетентної, конкурентоспроможної особистості, яка вміє творчо розв'язувати проблеми, повноцінно жити у новому світі, правильно реагувати на зміни, працює над собою, змінює все навколо на краще. Заклад освіти не просто готує носія знань, а сприяє формуванню компетентної особистості, здатної самореалізуватися в сучасному світі.

Саме тому сьогодні постає питання організації навчального процесу із застосуванням компетентнісного підходу, а отже, й проблема компетентнісного підходу в управлінні освітнім процесом є надзвичайно **актуальною**.

Питання щодо вдосконалення системи освіти шляхом упровадження компетентнісного підходу активно розглядається у педагогічній науці. Праці Дж. Равена, А. Андрєєва, Г. Селевка, О. Пометун, Р. Пастушенка, О. Овчарук

та інших вітчизняних і закордонних дидактів стали підґрунтям в розв'язанні окресленої проблеми. Осмислення методологічних засад компетентнісного підходу, досвід його впровадження в освіті презентовано в дослідженнях Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмакова, О. Локшиної, Л. Паращенко, О. Савченко, С. Трубачевої та ін. [3, с. 64].

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми з'ясовуємо, що, незважаючи на активізацію досліджень з різних аспектів компетентнісного підходу, значно менше уваги приділяється розумінню реалізації компетентнісного підходу на уроках української мови як важливого чинника модернізації освітньої сфери.

Мета статті – з'ясувати специфіку впровадження компетентнісного підходу в систему мовної освіти.

Компетентнісний підхід у навчанні насамперед передбачає наявність цієї сукупності компетентностей у самого педагога, якими він повинен оперувати, спрямовуючи свою діяльність на розвиток особистості учня.

Ключовими освітніми компетентностями, якими мають оволодіти школярі після закінчення кожного з двох циклів Нової української школи – адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного навчання (7-9 класи) та над формуванням яких працює педагогічний колектив закладу, є такі:

- 1) вільне володіння державною мовою;
- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- 5) екологічна компетентність;
- 6) інформаційно-комунікаційна компетентність;
- 7) навчання впродовж життя;
- 8) громадянські та соціальні компетентності;
- 9) інноваційність;
- 10) культурна компетентність;

11) підприємливість і фінансова грамотність [2].

Пропонуємо низку вправ, які допоможуть у формуванні вищевказаних ключових компетентностей учнів на уроках української мови. Для повторення відомостей про другорядні члени речення та водночас зняття втоми, а також для активізації роботи м'язів, можна виконати вправу «Повтори і покажи», під час якої учень називає головний чи другорядний член речення, а решта – демонструють, як він позначається на письмі. Аналогічно можна проводити «хвилинки здоров'я» під час вивчення будови слова, де школярі демонструють позначення морфем. На уроках можна практикувати відповіді «хвилькою» чи «ланцюжком», коли діти можуть встати та розім'ятися. Також важливо використовувати здоров'яформувальні та здоров'япропагуючі тексти для письмових та усних завдань, диктантів, творчих робіт [1].

Вивчаючи тему «Загальні відомості про мову і мовлення» для формування компетентності «Вільне володіння державною мовою» можна практикувати таку вправу. У змісті висловлювання може бути постійна частина (значення) і змінна (смісл). Значення висловлювання – це той зміст, що однаковий для всіх людей. А смісл – це той особистий зміст, який вкладає у висловлювання мовець, або який сприймає у висловлюванні слухач.

Приклад вправи. Прочитайте і визначте смісл висловлювання службовця зоопарку та смісл того ж висловлювання, сприйнятий хлопцем.

У зоопарку

Службовець зоопарку:

- Хлопче, відійди від тигра!

Хлопець:

- Та я йому нічого не зроблю.

Який висновок можна зробити на основі цього діалогу? Чи часто трапляються подібні непорозуміння в житті? Які наслідки вони можуть мати? Відповідаючи, користуйтеся термінами значення і смісл?

Гостинність

- Мамо, ми були у тьоті Дусі і дивились телевізор.

- А як вона вас зустріла?

- Добре! Ми прийшли якраз вчасно. Тільки ми відчинили двері, а вона й каже: «Тільки вас тут не вистачало!».

Чи можуть смисл і значення речення ставати протилежними? Яке правило спілкування можна сформулювати на основі прочитаного діалогу?

При опрацюванні теми «Фонетика і графіка. Орфоепія і орфографія» з метою формування компетентності «Навчання впродовж життя» можна виконувати такі завдання:

1. Для чого люди винайшли письмо? Висловіть припущення, чому в давнину деякі народи спочатку використовували малюнкове письмо, але потім від нього відмовились і перейшли до ієрогліфічного, де кожен знак передає ціле слово або його частину. Щоб правильно відповісти на питання поміркуйте:

а) чи легко писати малюнковим письмом;

б) чи можна за допомогою малюнків передати таку, наприклад, думку: «Бережіть душу!».

2. Завдяки чому вдається швидко знаходити потрібні слова у словниках, які містять десятки й сотні тисяч слів?

3. У яких словах звуків удвічі більше, ніж букв?

4. Які звуки не мають «власних» букв для позначення на письмі та «позичають» їх в інших звуках?

5. Який звук може позначатися аж п'ятьма буквами?

6. Які пари звуків можуть «ховатися» під однією буквою?

7. Знайдіть у парах слів однакові звуки. Запишіть їх.

8. Прочитайте слова. Який звук стоїть на початку слова – голосний чи приголосний?

9. Чи завжди м'які приголосні позначаються за допомогою ь? Дайте відповідь, проаналізувавши слова. Рать, рік; сіль, тяжко; сіль, рілля; біль, лє [1].

Формувати цю компетентність, ми вважаємо, можна через залучення школярів до самостійної пошукової діяльності: ознайомлення з новинками преси, літератури з мережі Інтернет, зустрічі з відомими людьми, проведення родинних обговорень певних літературних та мовних тем (можна створити «Скриньку фразеологізмів», що використовуються у родині учня; підібрати ряд ситуацій із періодичної літератури, які можна зіставити та проаналізувати разом із твором). Звичайно, для використання інформаційних технологій варто мати необхідну кількість комп'ютерної техніки, мультимедійну дошку, що значно полегшило б можливість спілкування з питань мови і літератури й дозволило обговорювати освітню інформацію з мережі Інтернет.

Учителі-практики успішно використовують міжпредметні зв'язки мови та літератури як ефективний засіб підвищення мовленнєвої культури учня, формування соціально свідомої, морально вихованої особистості. Вивчення мовних явищ на основі художніх текстів дає змогу школяру чітко побачити й усвідомити роль мовних засобів у розкритті теми та ідеї твору, формує в учня внутрішній мотив пізнавальної та словесної діяльності шляхом вираження власної думки.

Дидактичне забезпечення міжпредметного змісту складається з трьох груп вправ. Рецептивні вправи спрямовані на засвоєння лінгвістичних, словесних, літературознавчих понять у процесі лінгвістичного, стилістичного та комплексного аналізу тексту. Репродуктивні вправи спрямовані на оволодіння учнями окремими складними мовленнєвими діями (побудова фрагментів тексту, редагування тексту, переказ, стилістичне редагування, лінгвістичний експеримент). До творчих вправ належать перекази, есе.

На уроках мови доцільно використовувати міжпредметні зв'язки з уроками історії, образотворчого мистецтва, географії, іноземної мови та ін., що істотно розширює лексичний запас учня, його культурний кругозір і вміння використовувати знання в бесіді. Щоб організувати урок відповідно до сучасних вимог, учитель повинен обрати найбільш оптимальну дидактичну систему навчання. Для цього він послуговується моделями навчання –

схемами дій у процесі викладання предмета. Як засвідчує практика, більшість учителів проводять традиційні уроки з елементами інновації або уроки з використанням педагогічних технологій [1].

У теорії та практиці навчання української мови визначено педагогічні технології, актуальні для підвищення якості мовної освіти та формування компетентної особистості. За популярністю серед освітян на перше місце можна поставити технологію розвитку критичного мислення через читання та письмо. Технологія спрямована на особистісно зорієнтоване навчання, що створює можливості для засвоєння матеріалу кожним учнем за індивідуальною траєкторією.

Структура уроку складається з трьох етапів: виклик, осмислення, рефлексія [4]. На етапі виклику за допомогою індивідуальних прийомів відбувається осмислення та актуалізація власного досвіду, постановка особистісно значущої мети. На етапі осмислення нова інформація сприймається, засвоюється і систематизується, здійснюється корекція власного мовного та комунікативного досвіду. На етапі рефлексії учні оцінюють свою пізнавальну діяльність. Технологія пропонує вчителю широкий спектр методів і прийомів на кожному етапі уроку.

Отже, робота вчителя з урахуванням компетентнісного підходу передбачає органічне поєднання методів і прийомів, аби вони сприяли розвитку учня, його соціалізації та формуванню необхідних компетентностей.

Література

1. Ганєва А. І. Особливості реалізації компетентнісного підходу на уроках української мови та літератури. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти*: зб. наук. пр. Одеса, 2022. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/14661>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/.

3. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 40. 2008. С. 63–68.

4. Островська В., Островський Р.. Уроки української мови в контексті компетентнісного підходу. *Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Trends of Development Modern Science and Practice»*, 16-19 листопада 2021р., Стокгольм, Швеція. URL: <https://isg-konf.com/uk/trends-of-development-modern-science-and-practice-ua/>.

Гарник Діана – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: компетентнісний підхід на уроках української мови й літератури.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

Юлія Гудзовська

СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПОШУК ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство нині справедливо називають інформаційним, коли контролювати вплив на свідомість особистості різних медіа стає все важче: ми всі відчуваємо на собі вплив інформаційного простору, проте його наслідки залежать від рівня сформованості «медіаграмотності». Саме інноваційне навчання дозволяє розв'язати одразу кілька завдань: розвиває комунікативні вміння й навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечує реалізацію виховного завдання, оскільки змушує працювати в команді, прислухатися до думки кожного. Використання інновацій знімає